

Salla Huhtala

**POHJOIS-POHJANMAAN NÄKÖVAMMAISET RY:N
TIETOTEKNIKKAPALVELUN MERKITYS
NÄKÖVAMMAISEN ARJESSA**

Opinnäytetyö

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Maaliskuu 2013

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Ylivieska	Aika Maaliskuu 2013	Tekijä/tekijät Salla Huhtala
Koulutusohjelma Sosiaaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi Pohjois-Pohjanmaan näkövammaiset ry:n tietotekniikkapalvelun merkitys näkövammaisen arjessa		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski		Sivumäärä 31 + 9
Työelämäohjaaja Lasse Jalonen		
<p>Olen valinnut opinnäytetyöni aiheeksi ” Pohjois-Pohjanmaan näkövammaiset ry:n tietotekniikkapalvelun merkitys näkövammaisen arjessa”. Tietotekniikkapalvelu on alkanut RAY-rahoitteisena hankkeena Pohjois-Pohjanmaan näkövammaiset ry.:lla (PPNry.). Sen tarkoituksena on tarjota näkövammaisille ihmisille apua, tukea ja koulutusmahdollisuuksia tietokoneen sekä muiden tietoteknisten apuvälineiden kanssa.</p> <p>Tietotekniikkapalvelussa toimii yksi kouluttaja, jonka toiminta-alue on Pohjois-Pohjanmaan maakunta. Kouluttajan toimenkuvaan kuuluu apuvälinekartoitusten tekeminen, tarvittaessa suositusten laatiminen sekä atk-koulutus. Koulutus tapahtuu joko kotikoulutuksena tai kurssimuotoisena ryhmäkoulutuksena. PPNry:n tietotekniikkapalvelun kouluttaja myös opastaa maksajatahoja apuvälineasioissa, mm. oikeanlaisten laitteiden valinnassa ja ohjelmistojen/ laitteiden yhteensopivuusasioissa.</p> <p>Apuvälineen saapuessa käyttäjälle kouluttaja perehdyttää asiakkaan apuvälineen käyttöön liittyviin perusasioihin sekä ohjaa asiakkaan juuri niille tietotekniikkapalvelun kursseille, joita asiakas tarvitsee. Kouluttaja myös kuuntelee apuvälinekäyttäjiltä tulevia toiveita ja viestejä siitä, minkälaisia kursseja tarvitaan ja toivotaan.</p> <p>Opinnäytetyöni tutkii PPNry:n tietotekniikkapalvelun tarjoamien kurssien ja koulutusten sekä tietokoneen merkitystä apuvälineenä käyttäjilleen. Tutkimusaineiston olen kerännyt kyselyn avulla sähköpostia käyttäen. Vastaukset olivat mielestäni yksiselitteisiä: näkövammaiset apuvälinekäyttäjät kokivat kurssit hyvin eri tavalla tärkeiksi, mutta heitä kaikkia yhdisti ajatus siitä, että tietokone on näkövammaiselle korvaamattoman tärkeä apuväline, jota ilman nyky-yhteiskunnassa olisi vaikea selviytyä. Uskon, että kyselyssä olleen avoimen kohdan valtaiset vastaukset varmasti myös vahvistavat joitain käytäntöjä mutta toisaalta myös vievät eteenpäin jotain uutta.</p>		
Asiasanat Apuvälineet, näkövammaiset, tietotekniikka		

ABSTRACT

CENTRAL UNIVERSITY SCIENCES	OSTROBOTHNIA OF APPLIED	Date March 2013	Author Salla Huhtala
Degree programme Social sciences			
Name of thesis The impact of the information technology services of Pohjois-Pohjanmaan näkövammaiset ry. on everyday lives of the visually impaired			
Instructor Leena Raudaskoski			Pages 31 + 9
Supervisor Lasse Jalonen			
<p>The subject of my thesis is “The impact of the information technology services of PPN ry on everyday lives of the visually impaired”. The information technology services project has started as a project funded by the Finland’s Slot Machine Association RAY and carried out in Northern Ostrobothnia by PPN ry, a member organization of the Finnish Association for the Visually Impaired.</p> <p>The mission of the information technology services project is to provide help and support for the visually impaired with the use of computers and other technical aids. The project employs one information technology (IT) instructor to operate in Northern Ostrobothnia region. The instructor maps out the needs of the visually impaired for technical aids, offers IT training as well as writes requests and recommendations if needed.</p> <p>IT training is offered as courses for groups and for individuals as personalized home training. The funders are advised about buying devices and programmes that are the most practical to use as well as compatible with each other.</p> <p>Once the aid device has arrived the customer is instructed about the basics of using the said device. Customer is then directed to suitable IT courses organized by the technology services based on his/her personal skill level. The instructor makes sure the wishes and needs of the customers are mapped out and new courses and personal support offered when needed.</p> <p>Firstly, my thesis studies the meaning of the training offered by the information technology services of PPN ry to the visually impaired. Secondly, I will study the meaning of computers in the everyday lives of the visually impaired. The material for the thesis is gathered with an email questionnaire. I find the results of the questionnaire unambiguous: although the IT courses were perceived important in various different ways, all the respondents thought that computers are of utmost importance to the visually impaired and that without one it would be difficult to survive in today’s society.</p>			
Key words [Visually impaired, computers, handicap,]			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 VAMMAISUUS KÄSITTEENÄ	3
2.1 Näkövammaisuus	4
2.2 Näkövamma ja arjen haasteet	6
3 VAMMAISTEN YHTEISKUNNALLINEN ASEMA	9
4 TUTKIMUKSEN KULKU JA SEN KOHDE	11
5 TIETOTEKNIikka ARJEN APUNA	13
5.1 Kyselyn yhteenveto ja tulokset	15
5.1.1 PPN ry:n tietotekniikkapalvelun kurssien sekä tietokoneen tuoma hyöty/apu	26
5.1.2 Kyselyssä esiin nousseita ongelmia	27
6 OMA YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	29
LÄHTEET	
LIITTEET	
Liite 1 Kyselyn ohjeistus	
Liite 2 Kyselylomake	
Liite 3 10.Vapaa sana- vastaukset	
Liite 4 Tilasto kursseista PPNry 2011-2012	
Liite 5 Pääasiallinen toiminta koulutusasteen mukaan	
Liite 6 Koulutusastevertailu	

1 JOHDANTO

Elämää voi ajatella pyramidimaisena kolmiona. Kolmion alin ja samalla pisin sivu on kivi-jalka. Kuten Maslowin tarvehierarkiassakin, niin tässäkin pyramidissa perustuksen täytyy olla kunnossa, jotta se kestäisi.

Opinnäytetyöni ”Pohjois-Pohjanmaan näkövammaiset ry:n tietotekniikkapalvelun merkitys näkövammaisen arjessa” sijoittuu tälle alimmalle, perustavaa laatua olevalle tasolle. Oletko koskaan miettineet, miltä tuntuisi, jos kaikki mitättömiltä näyttävät arjen toimet eivät enää olisi mahdollisia? Miltä tuntuisi, jos ei enää pystyisi lukemaan lehtiä tai löytämään ruokakaupasta lempijogurttia tai edes koko ruokakauppaa? Entä jos postilaatikko olisi täynnä lehtiä ja kirjeitä, mutta ei vain saisi niiden sisältöä selville?

Tietotekniikka on nykyään näkövammaisille tärkeä asia kontekstista riippumatta. Apuvälineeksi luokitellut sovellukset ja apuohjelmat helpottavat monien näkövammaisten arkea ja mahdollistavat työn tekemisen ja opiskelun. Ei pidä myöskään unohtaa sellaisia sovelluksia, jotka eivät varsinaisesti ole apuvälineitä, mutta näkövammaisen voi käyttää niitä apuvälineenä ja apuvälineen tavoin.

Tietotekniikan merkitys näkövammaisten arjessa ei suinkaan rajoitu opiskeluun tai ammatilliseen toimintaan. Internetissä voi nykyään hoitaa lähes kaikki asiansa pankkiasioinnista virastokäynteihin unohtamatta viihdekäyttöä, mikäli sivustojen esteettömyys toteutuu ja apuvälineiden käyttö on hallussa. Toisen ihmisen tilanteeseen on vaikea asettua ja on hankalaa tietää, miltä itselle vieras asia tuntuu.

Opinnäytetyössäni pyrin peilaamaan tietotekniikan merkitystä näkövammaisen arjessa oman kokemukseni sekä tutkimuksessani esiin nousseiden huomioiden kautta. Tehtävä on vaikea, koska yleensä ajatellaan tietokoneen olevan vain tietokone, kun näkövammaiselle se on paljon enemmän. Se on linkki ja työkalu olla osallisena ja osallistua. Tietotekniikan merkitys on hyvin henkilökohtainen kokemus, jota on hankala mitata, koska jokainen käyttää tietokonetta omien tarpeidensa mukaan. Tietokone apuvälineenä tuo tasa-arvoa näkövammaisen arkeen, koska se mahdollistaa opiskelun ja helpottaa työelämäänsä sijoittumista sekä auttaa näkövammaista hoitamaan asioitaan itsenäisesti. Tärkeintä ei ole matka vaan päämäärä!

Opinnäytetyöni tilaaja on Pohjois-Pohjanmaan Näkövammaiset ry (PPN ry.), jonka toimin-

ta-alueena on Pohjois-Pohjanmaan maakunta. PPNry:n toimitila sijaitsee Oulussa, osoitteessa Linnankatu 32, 90100 Oulu. Pohjois-Pohjanmaan Näkövammaiset ry on Näkövammaisten keskusliitto ry:n alueyhdistys ja jäseniä PPN ry:llä on n. 600.

Pohjois-Pohjanmaan näkövammaiset ry toimii jäsentensä apuna ja tukena oikeuksien valvonnassa, asiantuntijana näkövammaisuutta koskevissa asioissa. Lisäksi toiminnallaan edesauttaa sokeiden ja heikkonäköisten toimintaedellytysten tukemista ja tasa-arvoista kehitystä.

PPN ry. tarjoaa jäsenilleen myös virkistys- ja vapaa-ajan toimintaa. Alueelliset kerhot toimivat aktiivisesti omilla alueilla ja näin ollen tekevät arvokasta ruohonjuurityötä asiakkaiden parissa. Harrastus- ja vapaa-ajantoimintaa on niin liikunnan, kulttuurin ja retkien muodossa. Yhdistys tarjoaa mahdollisuuden myös tietotekniikan koulutukseen ja tietojen päivitykseen.

Varsinaiseksi jäseneksi yhdistykseen voi liittyä henkilö, jonka näkötilanne on sellainen, että siitä aiheutuu hänelle suurta haittaa jokapäiväisissä askareissa. Varsinaiseksi jäseneksi liittyvän henkilön on toimitettava todistus näkövammastaan ennen liittymistään. Kannatusjäseneksi voi liittyä kuka tahansa asiasta kiinnostunut.

2 VAMMAISUUS KÄSITTEENÄ

Vammaisuuden käsitteet voivat sekoittua arkikielessä keskenään. Kuka on sairas tai kuka on vammainen? Vammaisuus ja sairaus rinnastetaan usein toisiinsa, vaikka kyseessä yleensä onkin kaksi eri asiaa. Usein vammautumisen alkuvaihetta voi edeltää sairaus, mutta vamma on se, mikä jää jäljelle. Vammaisuus on pysyvä olotila, johon ei varsinaisesti voi itse vaikuttaa. Vammasta ei voi parantua, vaikka kuinka yrittäisi tai haluaisi.

”Lääkkeet” vammaan ovat apuvälineet. Seuraavassa määritellään tarkemmin sairauden ja vammaisuuden käsitteet.

Sairaudella tarkoitetaan ja siihen liittyy:

- kehon omien puolustusmekanismien käynnistyminen
- elimistön aktiivinen prosessi: normaalien toimintojen häiriö ja samanaikainen pyrkimys tasapainoon, taistelu terveyden puolesta
- ei välttämättä rajoita normaalien tehtävien suorittamista
- hoitotoimenpiteet

Vammaisuudella tarkoitetaan:

- pysyvä anatominen tai fysiologinen poikkeavuus tai vajaavuus
- vajaavuus ei käynnistä kehon puolustusmekanismeja, ei taistelua terveyden puolesta
- tilaan liittyy erilaisia toiminnallisia esteitä ja rajoituksia. (Määttä 1981,12.)

On vaarallista erotella ihmisiä terveisiin tai sairaisiin, vammaisiin ja vammattomiin. Nykyään vammaiskäsityksen koskiessa niin fyysisiä kuin psyykkisiä vammoja on vaikea tunnistaa niitä, sillä vain pieni osa vammoista näkyy selvästi päällepäin.

On tärkeää ymmärtää, että terveys ei läheskään aina ole vammaisuuden vastakohta. Esimerkiksi kehitysvammainen henkilö ei ole sairas, vaan pääasiallisesti älyllisen vajavuuden vuoksi pysyvästi hoitoa ja valvontaa tarvitseva ihminen. Näkövammaisuutta tai sokeutta pohtiessa tilanne ei ole mustavalkoinen saati yksiselitteinen. Sokeuden aiheuttajia on monia. Sokeuden syy voi olla henkilön oma tai esim. äidin raskaudenaikainen sairaus tai trauman aiheuttama sokeutuminen/ näkövammautuminen. (Määttä 1981,13.)

Sokealla ihmisellä on pysyvänä ominaisuutena näkökyvyn puuttuminen tai siinä esiintyvät puutokset. Muutoin hän on samalla tavalla terve tai sairas kuten kuka tahansa. Voidaan täydellä syyllä puhua terveistä vammaisista. (Määttä 1981,13.)

Vammaisuuden rinnalla puhutaan edelleen invaliditeetista, vajaakuntoisuudesta, osatyökykyisyydestä tai työrajoitteisuudesta. Käsitteitä on paljon, ja niiden käyttö määräytyy asiayhteydestä: tarkastellaanko lakisääteisiä etuisuuksia, työkykyisyyttä, kuntoutuksen ennusteita vai koulutuskysymyksiä.

Vain harvoin vammautuminen tai vammaisuus tarkoittaa toimintakyvyn täydellistä menetyttä. Toiminnallisia rajoitteita voidaan apuvälineiden käytöllä vähentää tai poistaa kokonaan. Esimerkiksi sokea ihminen ei voi istahtaa aamukahvipöytään ja lukea samalla paperista sanomalehteä. Hän voi kuitenkin tehdä tämän saman asian näkövammaisten tiedonhallintapalvelun kautta omalla tietokoneellaan, jossa on tarvittavat apuohjelmat. Pääasia ei ole matka vaan päämäärä.

2.1 Näkövammaisuus

Näkövammaisena pidetään henkilöä, jolla on näkökyvyn alentumisesta huomattavaa haittaa jokapäiväisissä toiminnoissaan ja jonka näköä ei voida silmälaseilla tai piilolaseilla korjata. Näkövammaisuuden määrittäminen on riippuvainen yhteiskunnan arvomaailmasta ja sen jäsenilleen asettamista vaatimuksista. Näkövammaisuuden raja riippuu siten siitä, minkälaista näkökykyä yhteiskunta edellyttää jäseniltään. Suomessa noudatetaan WHO:n suositusta näkövammojen luokituksesta. Sen mukaan näkövammaisia ovat heikkonäköiset (vaikeusasteluokat 1 ja 2), sokeat (luokat 3,4 ja 5) ja kuulo-näkövammaiset. Näkövamma luokitellaan pääasiassa näöntarkkuuden eli visuksen tai näkökentän halkaisijan koon perusteella ns. taulukkohaittana. (Somerkivi 2000,45.)

Heikkonäköiset

Heikkonäköinen on henkilö, jonka paremman silmän näöntarkkuus on laseilla tai piilolinseillä korjauksen jälkeen alle 0.3 tai näkö on muusta syystä heikentynyt vastaavanlaiseksi. Toiminnallisesti tämä merkitsee sitä, että lievästi heikkonäköinen (luokka 1) pystyy lähes normaaliin näönkäyttöön apuvälineiden avulla. (Somerkivi 2000,46.)

Vaikeasti heikkonäköinen (luokka 2) pystyy lukemaan sormia lähes kolmen metrin etäisyydeltä. Hän käyttää apuvälineinään esimerkiksi lukutelevisiota, suurennuslaseja ja kiikareita, mikä hidastuttaa esimerkiksi lukunopeutta. Liikkuminen on vaikeutunut, koska suuntausnäkö on puutteellinen. (Somerkivi 2000, 46.)

Syvästi heikkonäköinen (luokka 3) pystyy lukemaan sormia 1 - 3 metrin etäisyydeltä. Hän ei kykene lukemaan tavallista mustavalkoista tekstiä. Liikkuminen tuottaa suuria vaikeuksia ja orientoituminen ilman suuntausnäköä on vaikeaa. Muiden aistien apu on tarpeen. (Somerkivi 2000, 46.)

Sokeat

Sokeana pidetään henkilöä, jonka paremman silmän näöntarkkuus on laseilla tai piilolinseillä korjaamisen jälkeen alle 0.05 tai näkökentän halkaisija on alle 20 astetta. Lähes sokea henkilö (luokka 4) voi pystyä lukemaan sormia alle metrin etäisyydeltä. Hän pystyy toimimaan pääasiassa muiden aistien avulla. Näkö tiedon osuus on erittäin vähäinen, usein vain valon tajua. Täysin sokean henkilön (luokka 5) toiminnat ovat muiden aistien varassa. Lukeminen ja kirjoittaminen on sokeille mahdollista pistetekniikoin. (Somerkivi 2000, 46.)

Näkövammaisuus kuitenkin ilmenee monin eri tavoin, sillä näkemisessä on useita osaluokkia, jotka voivat vaurioitua eri tavalla toisistaan riippumatta. Näkövammaisen näkökyvyn laatu voi vaihdella suuresti näkemisolosuhteiden muuttuessa. (Somerkivi 2000, 46.)

Näkemisen osaluokkia ovat mainittujen näöntarkkuuden eli visuksen ja näkökenttien lisäksi kontrastien erotuskyky, värinäkö, silmien mukautuminen valoon ja hämääseen, silmien häikäistymisherkkyys, silmien valon tarve, silmälihasten toiminta, silmien yhteisnäkö ja syvyysnäkö sekä silmien mukautuminen eri etäisyyksille. Näiden tekijöiden perusteella voidaan arvioida näkövamma aiheuttamat toiminnalliset haitat. (Somerkivi 2000, 46.)

Ei pidä unohtaa henkilön muita ominaisuuksia, joiden vaikutus toimintakykyyn voi olla merkittävä. Toiset ovat rohkeita liikkumaan vailla näön jännittäkään, kun taas osa ei uskaltaudu kotiovesta ulos, vaikka numeraalisesti mitattu näkökyky voisi ihanneolosuhteissa olla lähes hyvä.

Näkövammaisuus kohdistuu neljään toiminta-alueeseen:

- 1) orientoitumiseen tilassa ja liikkumiseen
- 2) kommunikaatioon
- 3) päivittäisiin toimintoihin
- 4) tarkkaan lähityöhön

Suomessa suurin osa näkövammaisista on heikkonäköisiä vanhuksia. Yleisin näkövamma-diagnoosi Suomessa on verkkokalvon keskeisen osan ikärappeuma eli seniili makuladegeneraatio, jonka osuus rekisteröidyistä näkövammoista on 36 %. Ikä on tärkein näkövamma-diagnoosia selittävä tekijä. (Somerkivi 2000, 46–47.)

2.2 Näkövamma ja arjen haasteet

Näkövamma haittoja määriteltäessä fyysinen vamma on silmissä, mutta näkövammaisuuden haasteet ja ongelmat eivät liity pelkästään näkemiseen tai näkemisen puutteeseen. Näkövamma on ensisijaisesti fyysinen vamma, mutta sen vaikutukset kohdistuvat oleellisesti myös psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin ja toimintakykyyn.

Näkövamma tekee vammautuneen ihmisen riippuvaiseksi apuvälineistä ja toisten ihmisten avusta. Apuvälineenä olevan tietokoneen rikkoutuessa näkövammaisen ei voi lainata kenenkään toisen tietokonetta tai ostaa uutta rikkoutuneen tilalle. Kun kyseessä on näkövammaisen apuväline, on kyse henkilökohtaisesti suunnitellusta ja kootusta laitteistosta. Apuvälineen rikkoutuessa tai jonkinlaisen ongelman yllättäessä tilanne voi olla sellainen, ettei näkövammaisen kykene hoitamaan palkkatyötä tai opintoja, joten vaikutukset arjen toimintoihin voivat olla valtaiset.

Näkövammaisen kohtaa monenlaisia arjen haasteita. Yksi vaikea asia on liikkuminen. Näkövammaiset ja sokeat liikkuvat valkoisen kepin, opaskoiran tai mahdollisesti jäljellä olevan näönjäänteiden avulla. Suunnistaminen ja paikkoihin orientoituminen on hankalaa, kun visuaalinen viesti jää saavuttamatta. Näissä tilanteissa tapahtuu myös kaikenlaisia kummeluksia, jotka mahdollisesti johtavat jopa vaarallisiin tilanteisiin. Vaaratilanteita syntyy kun ei näe liikkua, eikä kykene tarkkailemaan ympäristöä ja sen signaaleja mahdollisista vaa-

roista.

Sosiaalinen elämä voi vaikeutua vammautumisen myötä. Uusien ihmisten kohtaaminen ja kohdatuksi tuleminen voivat tuntua epämiellyttävältä ja hankalalta, varsinkin, jos on vertailukohtaa näkevästä arjesta. Ihmiset voivat ajatella vammaisen ihmisen ensisijaisesti vammaisena, ja varsinainen persoona jää helposti vamman varjoon.

Odotuksissani oli yksi paha puute: minä itse. Ehkä ihmisiä tuli, alussa. Minä en vain osannut tarttua heidän täkyihinsä. En osannut tehdä aloitteita. Vetäydin, olin passiivinen ja pian minusta oli tullut tapettua. (Hänninen.R. 2010, Sokkotreffit elämän kanssa).

Erilaiset odotukset, joita vammaisella itsellään tai muilla ihmisillä on, voivat muodostua ongelmaksi. Monet vammaiset kokevat, että useassa tilanteessa pitää olla paljon parempi kuin muut, jotta ympäristö pitäisi edes hyvänä. Tämä luo kovia paineita, sillä kukaan ei voi olla kaikessa paras. Vai voiko? Vammaisen ihmisen täytyy olla ilmeisen vahva, jotta hän kykenisi selviämään ympäristön, yhteiskunnan ja ennen kaikkea omien odotustensa kanssa. Usein vammaiset ihmiset joutuvat erilaisen ja eritasoisen syrjinnän uhreiksi. Syrjintä voi olla lievää, räikeää tai jotain siltä väliltä. Syrjinnän laadulla on merkitystä, mutta mikä tahansa vammasta johtuva syrjintä on väärin ja tuntuu pahalta. Ihmisten asenteellisuus näkyy vammaisten arjessa. Suurin osa ihmisistä on tavallisia, mukavia ihmisiä, mutta kuten missä tahansa muuallakin, joukkoon mahtuu aina muutama sellainen, joka pilaa illuusion suvaitsevaisesta ympäristöstä. Ikävien asioiden ei tarvitse olla varsinaista syrjintää. Esimerkiksi alentava kohtelu tai väheksyntä ja vähättely eivät tunnu kenestäkään hyvältä tai hyväksyttävältä.

Useat arjen askareet helpottuvat pienillä nikseillä. Kyse ei aina ole varsinaisista apuvälineistä vaan sellaisista tuotteista, joita on mahdollista käyttää ja hyödyntää. Esimerkiksi joidenkin mielestä vanhanaikaiset manuaaliset laitteet ovat tarpeellisia näkövammaisen arjessa. Manuaalisia naksuvia ja raksuttavia laitteita voi säätää vivuista ja ne myös ääntävät käännettäessä, jolloin näkövammaisen pystyy havainnoimaan laitteen käyttöä itsenäisesti.

Vaikeuksien määrittelyn punainen lanka piilee siinä, että näkövammaisen jää kaiken visuaalisen viestinnän ja informaation ulkopuolelle. Kehittyvässä yhteiskunnassa hankaluuksia tuottaa se, ettei näe, miten muut toimivat. On vaikeaa sovittaa omaa toimintaansa uusissa/vieraissa tilanteissa, kun ei pysty saamaan informaatiota muiden ihmisten toiminnan

kautta. Kun näin käy, on selvää, että siitä seuraavien ongelmien, vaikeuksien tai esteiden määrittely ja nimeäminen on haastavaa siksi, että vaikeuksia on paljon ja jokainen kokee vaikeudet eri tavalla. Näkövammaiset, kuten ihmiset yleensä, ovat hyvin heterogeeninen joukko, eikä pidä ajatella kaikkien näkövammaisten ongelmien tai haasteiden olevan samanlaisia. Tähän vaikuttavat mm. näkötilanne ja henkilökohtaiset ominaisuudet. Joskus voi olla jopa niin, että ainoa ns. yhteinen asia on vain puuttuva näkö. Mielestäni tärkeintä on tuoda saatavilla oleva teknologia näkövammaisten ihmisten avuksi ja koulutuksen sekä kurssien avulla saada asiakas hyödyntämään jo olemassa olevia palveluita ja ohjelmistoja mahdollisimman kattavasti.

3. VAMMAISTEN YHTEISKUNNALLINEN ASEMA

Vammaisuuden käsitteen perustana on yksilön psyykinen tai fyysinen erillisyys. Käsitteen sisältö, merkitys ja kokemus määrittyvät sosiaalisesti. Ympäristö leimaa vammaisiksi sellaiset henkilöt, jotka eivät selviydy ympäristön asettamista minimivaatimuksista. Nykyaikana vammaisuutta ei pidetä enää niinkään pelkästään yksilön ominaisuutena, vaan ongelma on enemmänkin yhteiskunnan rakenteissa. Ongelmaa ei voi kuvata tai määritellä ilman viitetausta ympäristön asettamiin vaatimuksiin ja esteisiin. (Vehmas. Vammaisuus 2013.)

Vammaiset ovat aina olleet yhteiskunnan vähäosaisia. He ovat muodostaneet vähemmistön, jonka elintila on ollut riippuvainen yhteisön hyväntahtoisuudesta. Yhteiskunnan kulloinkin vammaisiksi määrittelemät ovat olleet yhteiskunnan armoilla. Näin vammaisuus yksittäisenä ominaisuutena on vaikuttanut aina ratkaisevasti ihmisen yhteiskunnalliseen asemaan ja mahdollisuuksiin yhteiskunnan jäsenenä. (Määttä 1981, 20.)

Usein tilanne voi olla sellainen, että vamman kanssa eläminen sujuu hyvin, mutta ongelmat nousevat esiin muiden ihmisten ja yhteiskunnan asettamien ja määrittelemien asenteiden sekä vaatimusten kautta. Voidaankin todeta ympäristön tekevän vammaiseksi.

Seuraavaksi esittelen kolme erilaista vammaisuuden luokitustapaa Ensimmäinen edustaa lähinnä perinteistä lääketieteellistä luokittelua ja näkemystä, kaksi muuta kiinnostavat huomiota vamman tai sairauden psyykkisiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin. Luokitukset pohjautuvat erilaisiin vammaisuudesta puhuttaessa esiin nouseviin käsitteisiin, joiden englanninkielisille nimille on hankala löytää yleisesti käytössä olevia selkeitä suomenkielisiä vastineita:

1. Vamma (Impairment) on mikä tahansa psykologisen, fysiologisen tai anatomisen rakenteen tai perustoiminnon vajavuus tai epänormaalisuus. Se on elimellinen, orgaanisen tason häiriö.
2. Toimintavajavuus (Disability) on vamman seurauksena syntynyt toimintakyvyn rajoittuneisuus tai puute. Se on häiriö ihmisen psyykkisen tai fyysisen toimintakyvyn alueella.
3. Sosiaalinen haitta (Handicap) voi olla seurausta vammasta tai toimintavajavuudesta. Se estää ihmistä toteuttamasta hänelle ihmisenä asetettuja normaaleja rooleja. Sosiaalinen haitta kuvastaa epäsuhtaa ihmisen toimintamahdollisuuksien ja häneen kohdistettujen odotusten välillä. Käsite kuvaa vamman tai toimintavajavuuden merkitystä ihmisen sosialisointiprosessissa, vammaisuuden kulttuurisia, sosiaalisia, taloudellisia ja elinympäristöön liittyviä seuraamuksia vammaiselle ihmiselle. (Somerkivi 2000, 17- 8.)

Kaksi ensimmäistä käsitettä luokittelevat ihmisiä ja heidän ominaisuuksiaan, kolmas edus-

taa ympäristöolosuhteiden luokittelua. Vammaisuuden painopiste siirtyy yksilöstä ja hänen ominaisuuksistaan ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksessa ilmenevien, vamman tai toimintavajavuuden seurauksena syntyvien haittojen tarkasteluun. (Somerkivi 2000, 17.)

Ihmisten ääretön pyrkimys jonkinlaiseen normaaliuteen heikentää erilaisten ihmisten, tässä kohtaa vammaisten, mahdollisuutta yhteiskunnan tasa-arvoiseen jäsenyyteen. Mikäli yhteiskunta on rakennettu visuaalisesti, on mahdotonta selviytyä tai tulla edes toimeen ilman näkökykyä. Tämän normaaliin toimintaan tähtäävän asenteen tueksi näkövammaiset tarvitsevat apuvälineitä.

Apuvälineiden tarkoitus on auttaa selviytymään jokapäiväisistä arjen haasteista ja ongelmatilanteista, mutta vähintään yhtä suuri merkitys niillä on nykyään yhteiskunnallisessa osallisuudessa. Apuvälineiden ansiosta vammaisen voi teknisesti olla tasa-arvoinen. Hän mahdollisesti kykenee selviytymään omasta työstään tai kulkemaan työmatkat kuten kuka tahansa, joka saapuu töihin joka aamu.

Apuvälineet ovat kehittyneet paljon viime vuosina. Kehitys on ollut valtaisa, ja tässä tilanteessa ongelmaksi muodostuu se, että apuvälineitä kyllä on, mutta kaikki eivät osaa käyttää niitä. Tämän vuoksi tulee kiinnittää huomiota koulutukseen ja siihen, että olemassa olevista apuvälineistä saadaan kaikki mahdollinen hyöty irti.

Olemassa olevan aineiston ja oman henkilökohtaisen kokemuksen perusteella olen sitä mieltä, että laadukkaat apuvälineet ja niiden täysimittainen hyödyntäminen ovat tehokkaimmat aseet taistelussa yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden ja yleisen tasavertaisuuden puolesta. Ei pidä unohtaa sosiaalisen toimintakyvyn merkitystä. Pahimmassa tapauksessa näiden ym. asioiden puute tai hankaluudet altistavat monille sairauksille ja tunnetuille liitännäisvaikutuksille.

4 TUTKIMUKSEN KULKU JA SEN KOHDE

Ajatus opinnäytetyöni aiheesta nousi esiin jo vuonna 2010. Pitkän suunnittelun jälkeen projektia lähdettiin toteuttamaan aktiivisesti alkusyksystä 2011. Aluksi keskityin teorian hankkimiseen ja selvitin tutkimukseni kontekstia. Teorian kerääminen muodostui jonkinlaiseksi ongelmaksi, sillä paikallisessa kaupunginkirjastossa ja näkövammaisten kirjasto Celiassa teokset olivat tutkimuskirjallisuudeksi osittain ehkä vanhoja. Tuoreita tutkimuksia aiheesta ei valitettavasti ole tarjolla. Paula Määttä teki 1980-luvun alussa tutkimuksen vammaisuudesta sosiaalisena ilmiönä. Sen jälkeen vastaavia kokonaiskuvan tarjoavia tutkimuksia ei juuri ole tehty. Poikkeuksena Paula Määttän tuloksia tukeva Ilka Haarnin teos Keskenikäistä yhdenvertaisuutta, vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa.

(Kynnys ry. 2012. Vammaisten ihmisten elämä Suomessa- hanke,)

Otin vapauden käyttää näitä vanhempia teoksia teoriaosiossani, koska tutkimuksessani käytettävä aineisto on perusasiaa vammaisuudesta ja vammaisuuden vaikutuksista. Nämä asiat ovat sellaisia, jotka eivät muutamassa vuodessa tai vuosikymmenessä muutu.

Tutkimus on toteutettu kvantitatiivisella tutkimusmenetelmällä ja tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeella, joka sisälsi niin monivalintakysymyksiä, kuin avoimiakin kysymyksiä. Laitoin keväällä 2012 (vastaukset 26.4 - 22.5.) Näkövammaisten tiedonhallintapalvelun Oulu-alueelle kyselylomakkeen sähköpostina. Alustin viestiäni kertomalla opinnäytetyöstäni ja siitä, mihin, miksi ja miten käytän keräämiäni tietoja. PPNry:n tietotekniikkaprojektin kouluttaja neuvoi minua laittamaan sähköpostiin mukaan myös vastausohjeet, koska hän katsoi sen oleelliseksi asiaksi. Laadin ohjeistuksen yhdessä kouluttajan kanssa, koska halusin ohjeista yhtenäiset kouluttajan kurssisisällössä olevien ohjeiden kanssa.

Päädyin ratkaisuun suorittaa kysely sähköpostitse tiedonhallintapalvelun postirobotin Oulu-alueen kautta siksi, koska paperiseen kyselyyn monen näkövammaisen on vaikeaa vastata. Mikäli vastaamiseen olisi pitänyt käyttää avustajaa, tulokset eivät välttämättä olisi olleet luotettavia. Luotettavuudella tarkoitan esimerkiksi asioiden kaunistelua.

Tiedonhallintapalvelun postirobotin Oulu-alue kattaa paljon Pohjois-Suomen näkövammaisia. He ovatkin enemmistö PPNry:n tietotekniikkaprojektin asiakkaista, mutta myös ne ulkopaikkakuntalaiset, jotka ovat kiinnostuneita kursseista, kuuluvat yleensä tälle alueelle

siksi, koska tiedotus tulevista kursseista ja ajankohtaisista asioista tapahtuu ko. alueen kautta. Oulu-alueella on tällä hetkellä (14.3 2013) 105 liittynyttä lukijaa, ja he saavat keskimäärin 25,2 Oulu-alueen viestiä kuukaudessa. Vastauksia kertyi kyselyyni alueen kautta 15 kpl. Vastauksia oli useampiakin, koska osa vastaajista kirjoitti minulle esim. sähköpostia yleisesti omasta tietokoneen käytöstään. Nämäkin vastaukset olivat hyviä, mutta niitä ei voinut hyödyntää tässä tutkimuksessa.

Tutkimukseen osallistuneiden ikäjakauma on yksipuoleinen. Tämä johtunee siitä, että suuri osa PPNry:n kursseille osallistuvista näkövammaisista on iäkkäitä ja eläkkeellä, aivan kuten valtaosa koko Suomen näkövammaisista.

Opinnäytetyöni tarkoitus on tutkia ja tuoda esille PPNry:n tietotekniikkapalvelun merkityksellisyyttä sekä saada selville, mitä asioita asiakkaat kyselyni kautta nostavat esille. Mitä parannuksia toivotaan? Mitkä asiat ovat nykyiselläänkin hyvin?

Kyselylomakkeella halusin kartoittaa seuraavia asioita. Mitkä asiat koetaan tärkeiksi ja miten tietokonetta käytetään? Kuinka paljon ja millaisille kursseille näkövammaiset osallistuvat?

Kyselyn lopussa kyselyyn osallistuneet saivat vapaasti kertoa mielteitään. Tämä avoin kohta on hyvä jatkoa ajatellen, koska uskon PPNry:n saavan paljon irti lomakkeen avoimen kysymyksen vastauksista tai vaihtoehtoisesti asiakkaiden mielteet voivat vahvistaa jo joi-tain käytössä olevia käytänteitä.

Tutkimuksessani tutkimusongelmat ovat:

1. Millä tavoin tietokone koetaan merkitykselliseksi apuvälineeksi?
2. Miten PPN ry:n tietotekniikkaprojekti on merkityksellinen?

5 TIETOTEKNIikka ARJEN APUNA

Seuraavassa käsittelen muutamia toimintoja, joita tietokone apuvälineinen näkövammaiselle käyttäjälle mahdollistaa. Tietotekniikka kattaa hyvin laajan osa-alueen asioita, mutta keskityn niihin toimintoihin, joiden ympärille kysely on rakennettu.

Näkövammaisten keskusliitto ry:n tiedonhallintapalvelu muokkaa yleisimmät ja luetuimmat sanoma-, aikakausi- ja järjestölehdet näkövammaisille luettavaan muotoon. Windows-luetus-ohjelman avulla näkövammaisen apuvälinekäyttäjä voi hakea lehdet suoraan omalle tietokoneelle, ja ne aukeavat miellyttävällä puunrunkomallilla. Windowsluetus-ohjelman käyttöön on PPNry:llä ohjelmakohtaisia kursseja. Lisäksi THP:n sivuilta löytyy erilaisia tiedotteita, asiakkaiden itse skannaamia teoksia sekä esim. Väestöliiton esitteitä.

Työssäkäyville ja opiskeleville näkövammaisille tietokone on korvaamaton apuväline. Opiskelijat lainaavat ja tilaavat oppikirjoja näkövammaisten kirjasto Celiasta. Kirjastossa on hyvä valikoima kirjoja kaunokirjallisista teoksista tietokirjoihin. Mikäli tarvittua kirjaa ei kirjastossa ole, se voidaan tehdä. Kirjojen teettäminen vie valitettavasti paljon aikaa, mutta pitkästä toimituksesta huolimatta kirja on mahdollista saada.

Kirjastossa on myös paljon ammattikirjallisuutta sekä teoksia lisäkouluttautumista varten. Celian kirjatarjonta on laaja ja kattava. Celia toimii tärkeänä pilarina näkövammaisten yhteiskunnallisen aseman parantamisen puolesta.

Internet on luonut aivan uudenlaisen ulottuvuuden asioiden hoitamisen mahdollistajana. Esimerkiksi verkkokaupat tarjoavat näkövammaiselle mahdollisuuden olla itsenäinen ja toimia omalta tietokoneelta silloin, kun parhaiten sopii. Verkkokaupassa asioidessa näkövamma ei tule ilmi, mutta valitettavasti monien verkkokauppojen sivustot ovat esteellisiä apuvälinekäyttäjille. Monenlainen tiedonsaanti ja sitä kautta omien asioiden hoitaminen on verkossa mahdollista, mikäli sivustojen esteettömyys toteutuu. Verkkopankkien käyttäminen ja tiedonhaku verottajan tai Kelan sivustoilta ovat sinänsä pieniä mutta hyvin oleellisia asioita. Tiedonhankinta on yksi tärkeimmistä asioista, mitä tietotekniikka mahdollistaa näkövammaisille. Kyse ei ole enää siitä, saako tietoa vai ei. Nykyään on hankala löytää luotettavaa tietoa. Ongelma on yhteinen niin näkövammaisten kuin näkevienkin kohdalla.

Tietotekniikan ja sosiaalisen hyvinvoinnin yhteyttä ei pidä unohtaa näkövammaisten arjessa. Kuten jo aiemmin todettiin, näkövamma on myös sosiaalinen haitta. Se vaikeuttaa osallistumista moniin pieniltä tuntuviin, tavanomaisiin asioihin. Se voi myös luoda ennako-

luuloja, mikä vaikeuttaa sosiaalisten suhteiden syntyä, ja toisaalta sosiaalisten suhteiden ylläpito voi kärsiä myös siitä, ettei liikkuminen ole aina yksinkertaista ja helppoa näkövammaisuuden kanssa.

Itsensä toteuttaminen, osallistuminen sekä henkiset tarpeet ja luovuus ovat nyky-yhteiskunnassa ihmisten tarvehierarkiassa korkealla – monin tavoin keskeisempiä kuin fysiologiset hengissä säilymisen tarpeet. Aina tätä ei kuitenkaan ymmärretä vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden eikä ikääntyneiden kohdalla; heille tarjotaan helposti vain ”perustarpeiden” tyydytystä silloinkin, kun elämän haasteet liittyvät yksinäisyyteen tai elämän mielekkyyden puutteeseen. (Haarni, I., 2006, Keskeneräistä yhdenvertaisuutta, vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES)

Sähköposti, facebook sekä tiedonhallintapalvelun ylläpitämät ja valvomat postirobotin keskustelualueet tukevat näkövammaisten sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia. Sosiaalisen hyvinvoinnin takaamiseksi ja asiaan liittyvien ikävien liitännäisvaikutusten ehkäisemiseksi on hyvin tärkeää, että näitä toimintoja opetetaan käyttämään, siinä määrin, mikä asiakkaasta tuntuu hyvälle ja mitä hän itse kokee tarvitsevansa.

Skanneri ja erilaiset skannausohjelmat ovat näkövammaisten apuvälineitä sekä jokapäiväisessä arjessa että työssä, opiskelussa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Skanneria käytetään esimerkiksi jokapäiväisten postilaatikkoon tulevien postien lukemiseen, laskujen maksamisen apuna ja tiedonhankinnassa.

Skanneri toimii siten, että se skannaa tekstin ja skanneriohjelma tunnistaa sen. Tämän jälkeen ohjelma muuttaa tekstin puheeksi. Näkövammaisten mahdollisuus opiskella ja sitä kautta työllistyä rakentuu pitkälti tietoteknisten apuvälineiden varaan. Kyseessä on merkittävä asia, sillä ihmisen hyvinvoinnin kannalta työ on todettu tärkeäksi asiaksi. Työn ympärille rakentuu ihmisen ammatillinen identiteetti ja useita hyvinvoinnin kannalta tärkeitä verkostoja. Työn tuomat haasteet ja onnistumisen tunteet työssä koetaan tärkeinä koska ne ylläpitävät mielikuvaa omasta ammattitaidosta ja merkityksellisyydestä taloudellista hyötyä unohtamatta.

Näkövammaisten tietokoneeseen asennettavista apuvälineistä puhuttaessa täytyy muistaa, että kyse ei ole yhdestä paketista, joka sopisi kaikille. Monet apuvälineet ja -ohjelmat ovat toki samoja, mutta heikkonäköisten apuohjelmissa pyritään hyödyntämään jäljellä olevaa näköä, kun taas sokeat käyttävät puhetta tai pistenäyttöä yhdessä tai erikseen. Tämän vuok-

si on tärkeää räätälöidä jokaiselle käyttäjälle juuri oman näköisensä paketti apuvälineistä ja pitää huolta siitä, että on mahdollista saada tarpeellinen koulutus.

5.1 Kyselyn yhteenveto ja tulokset

Seuraavassa käyn läpi kyselyn tuloksia kysymys kysymykseltä.

1. Sukupuoli

Opinnäytetyötäni varten teettämäni kyselyyn vastanneiden henkilöiden sukupuolijakauma on melko tasainen. Vastanneista yhdeksän (60 %) on miehiä ja kuusi (40 %) naisia.

TAULUKKO 1. Vastaajan sukupuoli

	Määrä	%
Mies	9	60
Nainen	6	40
Yhteensä	15	100

2. Ikä

Ikäjakauma tuotti selkeitä eroja. Vastaajista kahdeksan (3 %) on iältään 56–64 -vuotiaita. Suuri osa näkövammaisista kuuluu ikääntyneisiin ikäluokkiin Suomessa.(Ojamo 2013, Näkövammarekisteri 2013).

Tämä ikäluokka on sellainen, että siihen mennessä useasti perinnölliset silmäsairaudet ovat tulleet osaksi arkea eivätkä ole enää piileviä. Diabeettiset muutokset alkavat olla tuossa iässä näkyvillä, koska todennäköisyys siihen, että sairautta on sairastettu jo pitkään, on suuri.

Toiseksi eniten vastaajia kuuluu työikäisten joukkoon. 38–46 -vuotiaita vastanneista on kolme (20 %). Muiden ikäjakaumien edustajia on kutakin yksi (7 %).

TAULUKKO 2. Vastaajan ikä

	Määrä	%
29–37 vuotta	1	7
38–46 vuotta	3	20
47–55 vuotta	1	7
56–64 vuotta	8	53
65–73 vuotta	1	7
74 vuotta tai vanhempi	1	7
Yhteensä	15	100

3. Mitä teet tällä hetkellä, mistä saat elantosi?

Elinkeinoa ja tulonlähdettä kysyttäessä vastaus ei juuri yllätä. Totuus on se, että suurin osa näkövammaisista on jonkinlaisella eläkkeellä, kuka milläkin momentilla. Tässä tapauksessa eläkkeellä on 13 (87 %) vastaajista. Suora syy eläkeläisten suureen määrään on myös ikä. Koska joukossa 56 – 64 -vuotiaita on kahdeksan (53 %) vastaajista, on selvää, että mukana on sekä varhennetulla eläkkeellä, että vanhuuseläkkeellä olevia vastaajia.

Yksi (7 %) vastaaja on töissä, ja yksi (7 %) valinnut vaihtoehdoksi ”muu, mikä?”. Tässä tapauksessa eläkkeellä oleva, töissä käyvä näkövammaisen. Vastaajista töitä tekee mahdollisesti useampikin, mutta koska vaihtoehdoista valitaan vain yksi, on mahdollista, että eläkkeellä oleva työssäkäyvä valitsee ryhmäkseen ”eläkkeellä”. Näin valitaan varsinkin, jos työtulot ovat satunnaisia ja eläke varsinainen toimeentulo mahdollisten töiden ollessa lähinnä pieni lisäansio.

TAULUKKO 3. Vastaajan toimeentulo

	Määrä	%
Olen eläkkeellä	13	87
Olen töissä	1	7
Muu, mikä?	1	7
Yhteensä	15	100

4. Monelleko tietotekniikkapalvelun kurssille olet osallistunut 5:n viime vuoden aikana?

Kysymyksen nro 4 kohdalla on selvästi enemmän hajontaa vastauksissa. Kolme (20 %) vastaajista ilmoittaa, ettei ole osallistunut viiden viimeisen vuoden aikana lainkaan kursseille. Uskoisin tämän johtuvan siitä, että he ovat osallistuneet koulutukseen ennen vuotta 2007, jolloin tuo viiden vuoden aikaraja ylittyy. Kysely oli kuitenkin selkeästi suunnattu tietotekniikkapalvelun kursseille osallistuneille, joten epäilen, että vastauksia olisi annettu ilman kokemusta kursseista. Tästä voisi päätellä, että tällöin koulutuksessa on hyvä vaste, kun ei ole tarvinnut sen jälkeen osallistua. Tämä voi olla mahdollista, varsinkin jos mitään yllättäviä ongelmia tai laiterikkoja ei ole ollut.

Kolme (20 %) vastaajista kertoo kouluttajan käyneen heidän luonaan kotona. Yksi (7 %) vastaaja on osallistunut viiden viimeisen vuoden aikana kursseille 1-2 kertaa. Tämä on hyvinkin todennäköistä, sillä useasti kurssin tarve voi koskea jotain täsmätietoa. Esimerkiksi excel-kurssi on sellainen, että perusasiat täytyy hallita, ja tiiviillä kouluttamisella ohjelmisto saadaan haltuun 1 - 2 kurssin aikana.

Yksi (7 %) vastaaja on osallistunut 3 - 4 kurssille viiden viimeisen vuoden aikana. 5 - 6 kurssille osallistuneita joukossa on neljä (27 %) ja 7 kurssia tai enemmän vastauksia on kolme (20 %) vastaajista.

Kurssimäärien yläpää on joukossa hyvin edustettuna. Voi olla, että nämä vastaajat, joiden kotona kouluttaja on käynyt, kuuluvat myös johonkin em. ryhmiin, mutta koska vastausvaihtoehdoista valitaan vain yksi, voi käydä niin, että vastaaja näkyy vain toisessa tilastossa. Mikä lieneekään sen merkitys, että pitkään näkövammaisena olleet ja näkövammaisten apuvälineitä käyttävät saattavat hallita apuvälineensä niin perusteellisesti, että he käyvät kursseilla vain saadessaan uuden apuvälineen?

TAULUKKO 4. Vastaajien osallistuminen kursseille viiden viime vuoden aikana

	Määrä	%
En yhdellekään	3	20
Kouluttaja on kouluttanut kotonani	3	20
1-2 kurssia	1	7
3-4 kurssia	1	7
5-6 kurssia	4	27
7 kurssia tai enemmän	3	20
Yhteensä	15	100

5. Tietokoneen käyttö

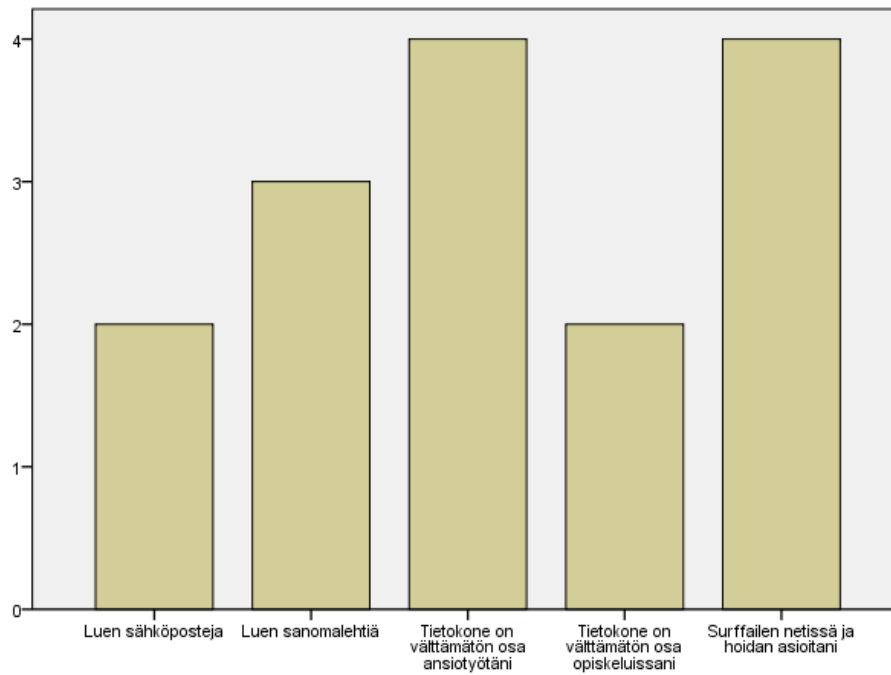
Tietokoneen käyttöön liittyvän kysymyksen vastaukset ovat hieman ristiriitaisia eivätkä kerro muuta kuin sen, mitä asioita ihmiset pitävät kaikkein tärkeimpänä asiana tietokoneella tekemisessä. Pyysin vastaajia valitsemaan vain kaikkein tärkeimmän vaihtoehdon taulukoinnin takia, vaikka yleensä tietokoneenkäyttäjä tekee kaikkia asioita, joita vaihtoehdoissa on lueteltu.

Neljä (27 %) vastaajista vastasi ”Tietokone on välttämätön ansiotyössäni” ja ”Surffailen netissä ja hoidan asioitani”. Näistä vastauksista huomaa, että arvioni töissä käyvistä eläkeläisistä piti paikkansa, koska neljälle (27 %) vastaajalle tietokone on työn mahdollistaja. Vastaus kertoo myös siitä, kuinka tärkeänä asiana näkövammaiset pitävät sitä, että apuvälineiden ansiosta on mahdollista saada lisäansioita työllä.

Kolme vastaajista (20 %) ilmoitti lukevansa sanomalehtiä ja kaksi (13 %) luki sähköposteja sekä ilmoitti tietokoneen olevan tärkeä osa opinnoissa. Tuloksia laskiessa kiinnitin huomioni siihen, että yhteensä kuudella (40 %) vastaajista tärkein tietokoneella tehtävä asia liittyi töihin tai opintoihin, jolloin merkitys on suuri myös taloudellisesti unohtamatta muita hyvinvoinnin konteksteja.

TAULUKKO 5. Tietokoneella tekeminen

	Määrä	%
Luen sähköposteja	2	13
Luen sanomalehtiä	3	20
Tietokone on välttämätön osa ansiotyötäni	4	27
Tietokone on välttämätön osa opiskeluissani	2	13
Surffailen netissä ja hoidan asioitani	4	27
Yhteensä	15	100

KUVIO 1. Tietokoneella tekeminen

6. Missä olet osallistunut kursseille?

Kurssien osallistumispaikka suurimmalla osalla vastaajista on ollut Oulussa. Tämän vaihtoehdon ilmoittaa kymmenen (67 %) vastaajista. Tämä on looginen tulos, sillä suurin osa kursseista järjestetään Oulussa Linnankatu 32:ssa, PPNry:n toimistolla.

Kolme (20 %) vastaajista ilmoitti osallistuneensa kursseille jossain muualla, tässä tapauksessa naapurikunnissa. Kaksi (13 %) vastaajista ilmoitti osallistuneensa kursseille omalla paikkakunnalla maakunnassa. Tämä on järkevää, koska mikäli kurssilaisia on

osallistumassa useampia samalta paikkakunnalta, on kouluttajan helpompaa siirtyä kurssitettävien luokse kuin useiden kurssilaisten matkata kaikkien Ouluun. Tämä maakuntiin jalkautuminen uskoakseni myös lisää kurssilaisten määrää. Vaikka Ouluun matkaaminen tuntuu äkkiseltään helpolta ja pieneltä asialta, se voi olla näkövammaiselle tai sokealle ylitsepääsemätön este, varsinkin jos näkövammautuminen on tapahtunut hiljattain tai muuten vain ei ole tottunut matkustamaan ja selviytymään reissussa.

TAULUKKO 6. Kurssipaikka

	Määrä	%
Oulussa	10	67
Omalla kotipaikkakunnallani maakunnassa	2	13
Muualla, missä?	3	20
Yhteensä	15	100

7. Onko PPN ry:n tietotekniikkapalvelun kurssitarjonta mielestäsi riittävä?

Kurssitarjontaa kysyttäessä vastaukset olivat mielenkiintoisia, eivätkä suinkaan yksiselitteisiä. Kurssin onnistuminen ja tyytyväisyys voivat olla hyvin pienistä seikoista kiinni. Vastaajan mielestä huono ruoka saattaa vaikuttaa siihen, ettei hän ole koko kurssiin tyytyväinen, vaikka ruoalla ei varsinaisesti ole merkitystä koulutuksen kanssa.

Tyytyväisyysasiaa tiedustellessa ei voi tulkita pelkkiä lukuja, koska kurssilaisten aines on niin moninainen. Yhdessä kyselyssä ei oltu tyytyväisiä ja jatkokysymyksessä oli ” Uusi nuori kouluttajatyttö on liian hoppuinen”. Mielestäni tällainen tyytymätön palaute kertoo osittain enemmän vastaajasta kuin tietotekniikkapalvelusta, sillä kouluttajan täytyykin olla

tehokas ja kurssittamisella pitää olla vastetta. Tällainen toiminta johtaa myös siihen, että asiakkaita pyritään aktivoimaan.

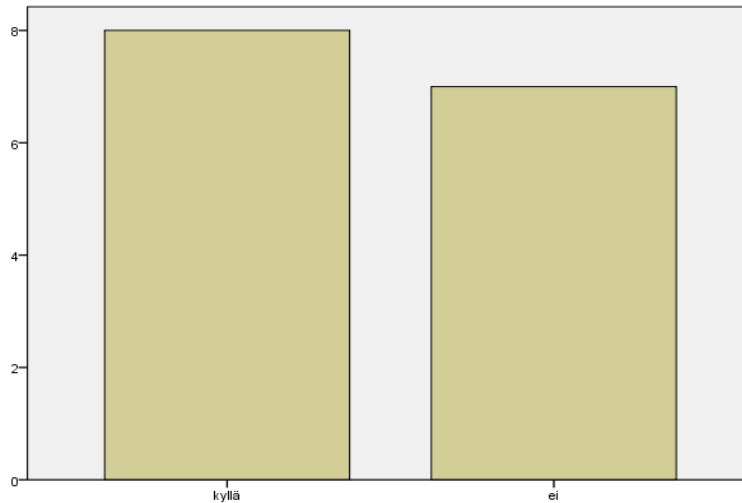
Osa ei-vastaajista haluaisi koulutusta muistakin ohjelmista kuten NVDA sekä FireFox. Hieman kritisoitiin sitä, että koulutus keskittyy Windows-pohjaisiin ohjelmiin ja ruudunluokohjelmana on JAWS. Eräässä palautteessa mainittiin myös siitä, että vaikka kurssit muuten olisivat onnistuneita, niin muiden kurssilaisten puutteelliset atk-aidot usein hidastavat kurssin kulkua. Kurssilaisten pitäisi olla samalla tasolla keskenään.

Eräänä huomioitavana seikkana mainittiin se, että kouluttaja on liian työllistetty. On vaikea saada aikaa tai kotikäyntiä, koska kouluttajalla on kädet täynnä töitä. Nämäkin asiat ovat huomionarvoisia, vaikkeivät vaikuta varsinaiseen kurssitarjontaan.

Kahdeksan (53 %) vastaajista on tyytyväisiä kurssitarjontaan ja seitsemän (47 %) ei ole tyytyväisiä. Kysymyksen kohdalla usea on vastannut, mutta vastaukset eivät liity varsinaisesti kysytyyn asiaan. Tämän kysymyksen kautta tuli hyvin tärkeää tietoa koskien kurssien järjestämistä ja toteutusta.

TAULUKKO 7. Kurssitarjonnan riittävyys

	Määrä	%
Kyllä	8	53
Ei	7	47
Yhteensä	15	100

KUVIO 2. Kurssitarjonnan riittävyys

8. Millä tavoin kurssit, joihin olet osallistunut, ovat vaikuttaneet jokapäiväiseen tekemiseen tietokoneesi parissa?

Kysymyksen vastauksissa on paljon hajontaa, ja se mielestäni kertoo siitä, kuinka moninaisia kurssien vaikutukset ovat ja kuinka eri tavalla ne vaikuttavat eri ihmisten arkeen.

Viisi (36 %) vastaajista ilmoittaa ”Ilman kurseja en kykenisi tekemään useaa tärkeää asiaa”. Kolme (21 %) vastaajista on valinnut parhaiten kuvaavaksi vaihtoehdoksi ”Kurssit ovat edistäneet sosiaalista hyvinvointiani sekä tuoneet minulle uusia ihmissuhteita ja ystäviä”. Nämä kaksi kysymystä ovat hienoisesti kytköksissä toisiinsa, sillä tärkeäksi asiaksi voi luokitella myös yhteydenpidon ystäviin ja läheisiin, tai sitten se voi olla jokin hyvin arkipäiväinen asia, kuten postien skannaaminen tai sanomalehtien lukeminen.

Kahden vastaajan (14 %) mielestä ”Kurssit ovat edistäneet opiskelua ja työskentelyäni ratkaisevasti” sekä ”Olen saanut valtavasti uusia tietoja kursseilta”.

Yhden (7 %) vastaajan arkeen kurseilla ei ole mitään tarjottavaa ja toinen yksittäinen vastaaja (7 %) kokee olonsa ahdistuneeksi siitä kaikesta tiedon määrästä, mitä kurseilla käsitellään.

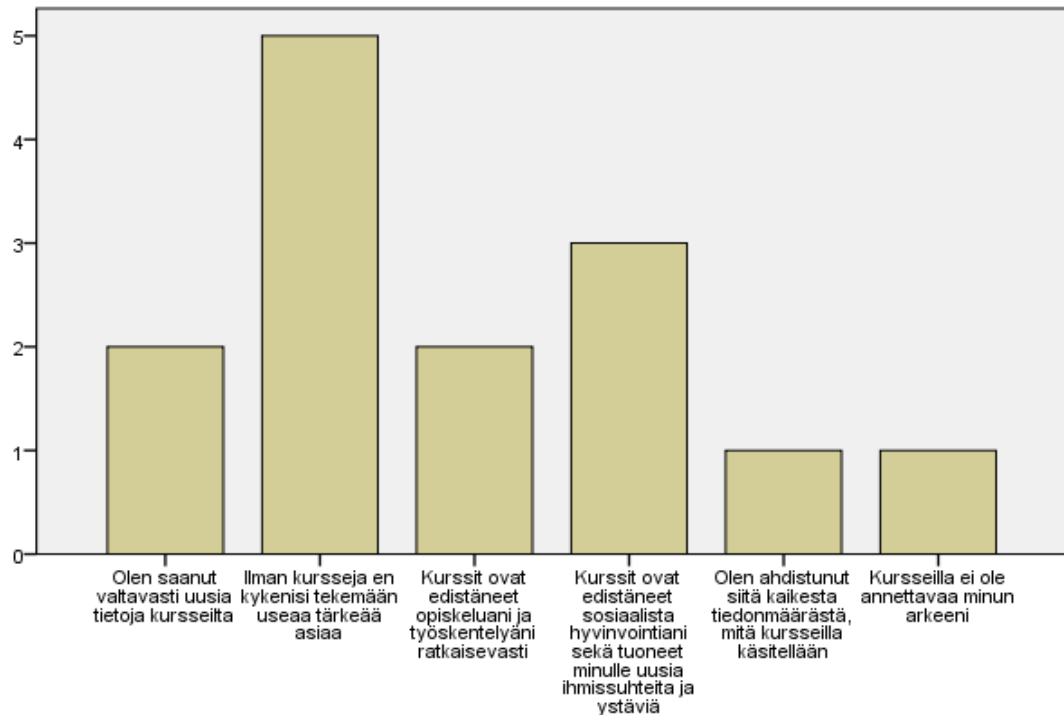
Tässä uskon olevan jonkinlaista päällekkäisyyttä, koska kysymyksen kohdalla pyysin vastaajia valitsemaan vain yhden vaihtoehdon taulukoinnin ja tilastoimisen takia. Voi olla, että näilläkin vastaajilla, jotka eivät koe kurseja antoisiksi, on kuitenkin joitain asioita, joihin he ovat tyytyväisiä sillä jokin asiahan täytyy olla, miksi kurseille hakeudutaan. Monien

elämään ja arjessa selviytymiseen kurssit varmasti vaikuttavat usealla positiivisella tavalla, mutta koska kysymyksessä pyydettiin valitsemaan vain yksi vaihtoehto, niin vain merkittävin asia on valittu.

Pääosin vaikutukset jokapäiväiseen arkeen ovat olleet positiivisia ja mielestäni kyseessä ovat ns. suuret vaikutukset. Tällä tarkoitan sitä, että kurssilla saatu koulutus kantaa työelämään, opintoihin tai sosiaalisen hyvinvoinnin parantamiseen, mikä puolestaan tukee kokonaisvaltaista arjessa selviytymistä.

TAULUKKO 8. Kurssien vaikuttavuus arkeen

	Määrä	%
Olen saanut valtavasti uusia tietoja kursseilta	2	14
Ilman kursseja en kykenisi tekemään useaa tärkeää asiaa	5	36
Kurssit ovat edistäneet opiskeluani ja työskentelyäni ratkaisevasti	2	14
Kurssit ovat edistäneet sosiaalista hyvinvointiani sekä tuoneet minulle uusia ihmissuhteita ja ystäviä	3	21
Olen ahdistunut siitä kaikesta tiedonmäärästä, mitä kursseilla käsitellään	1	7
Kursseilla ei ole annettavaa minun arkeeni	1	7
Yhteensä	14	100
Tyhjä	1	
Yhteensä	15	

KUVIO 3. Kurssien vaikuttavuus arkeen

9. Mikä mielestäsi on tärkein asia, mitä tietokoneenkäyttö näkövammaiselle antaa?

Kysymyksen kohdalla vastaajia pyydettiin valitsemaan yksi, merkittävin ja itselle tärkein asia. Tärkeimmäksi asiaksi seitsemän (47 %) vastaajista kokee ”Mahdollisuuden hankkia itsenäisesti tietoa itselle tärkeistä asioista”. Tämä on mielenkiintoinen ja erityisen tärkeä asia, sillä se on suurelle osalle väestöstä niin itsestään selvää, ettei sen merkitystä tule edes ajateltua. Mielestäni tämä mahdollisuus kuuluu ihmisoikeuksiin. Jokaisen täytyy saada olla riippumaton vammasta huolimatta. Aikuisilla ihmisillä voi olla sellaisia asioita, joita he eivät yksinkertaisesti halua selvittää esim. tutun tai avustajan kanssa. On helpompaa, kun voi toimia omatoimisesti.

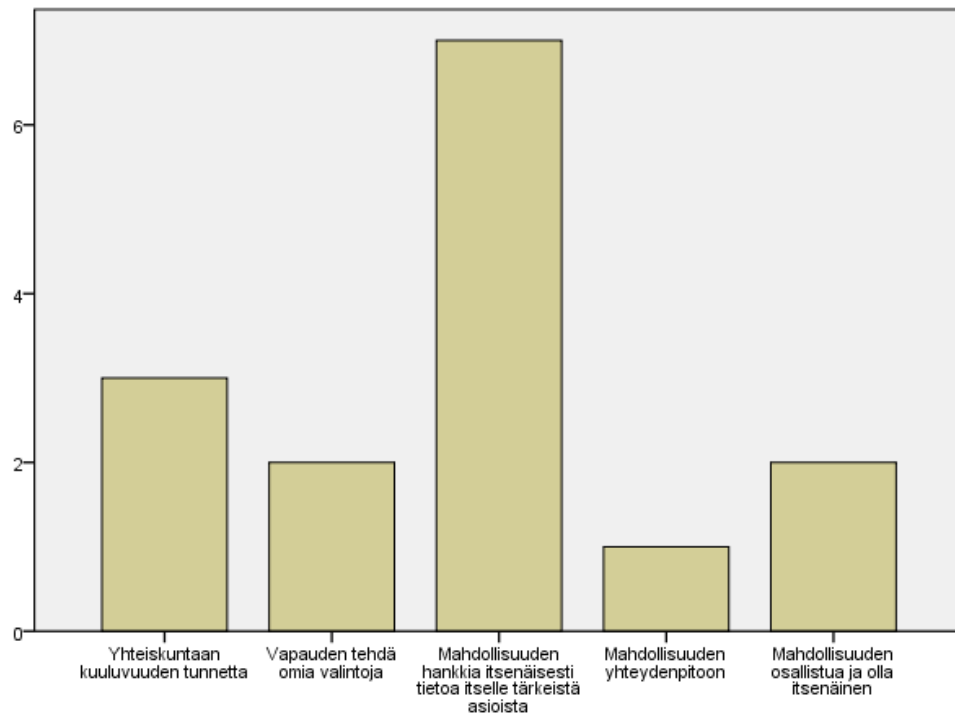
Kolme (20 %) vastaajista kertoo tärkeimmäksi asiaksi ” Yhteiskuntaan kuuluvuuden tunnetta”. Tämäkin vastaus sivuaa edellistä, sillä aikuisiltahan odotetaan tietynlaista itsenäisyyttä ja omatoimisuutta, jotta heitä pidetään aikuisina, ja juuri tämä pieneltä tuntuva asia voi olla juuri se, mikä antaa vammaiselle ihmiselle mahdollisuuden vaikuttaa, osallistua ja olla tärkeä.

Kaksi (13 %) vastaajista ilmoittaa tärkeimmäksi asiaksi ”Vapauden tehdä omia valintoja” sekä ”Mahdollisuuden osallistua ja olla itsenäinen”. Yhden vastaajan (7 %) mielestä mahdollisuus yhteydenpitoon on tärkein asia.

Kaikki nämä vastaukset edustivat tärkeitä asioita meidän jokaisen elämässä, mutta nämä asiat kuitenkin kulminoituvat itsenäiseen toimintaan. Juuri omatoimisuus ja itsenäinen selviytyminen ovat mielestäni niitä asioita, joita tukemalla saadaan hyviä tuloksia aikaan. Itsenäisyys on se asia, jota näkövamma vie kantajaltaan eniten, ja siksi on tärkeitä huomioida, että näkövammaiset yleensä tarvitsevat ”Vähän, mutta välttämättä”. (Merja Heikonen, päätoimittaja, Näkövammaisten Airut.)

TAULUKKO 9. Tärkein tietotekniikan tuoma asia

	Määrä	%
Yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta	3	20
Vapauden tehdä omia valintoja	2	13
Mahdollisuuden hankkia itsenäisesti tietoa itselle tärkeistä asioista	7	47
Mahdollisuuden yhteydenpitoon	1	7
Mahdollisuuden osallistua ja olla itsenäinen	2	13
Yhteensä	15	100

KUVIO 4. Tärkein tietotekniikan tuoma asia

5.1.1 PPN ry:n tietotekniikkapalvelun kurssien sekä tietokoneen tuoma hyöty/apu

On yllättävää, että tietotekniikkapalvelun ja tietokoneen vaikutukset ovat hyvin laajat. Moni vastaaja on onnistunut pukemaan sanoiksi jonkin tietyn tunteen. Kyselyn vastaajat ovat myös pystyneet hyvin kertomaan siitä, minkälainen heidän tilanteensa mahdollisesti olisi, mikäli heillä ei olisi käytettävissä niitä apuvälineitä, joita he käyttävät.

Kyselyn perusteella suuri osa vastaajista käyttää tietokonetta hyvin laajasti ja kattavasti. Tällöin tilanne on kaikkein paras, kun apuvälineestä oikeasti otetaan kaikki mahdollinen hyöty irti ja apuvälineellä on todellista vastetta. Laitan muutamia suoria lainauksia kysymyksen nro 10 vapaa sana -vastauksista.

Jos tietokonetta ei olisi, en voisi työskennellä ja silloin lisäansiot jäisivät pois. Jotkut ihmissuhteet jäisivät pois. Pankkiasiat ja erilaiset toimistoasiointit vaikeutuisivat. En osaa kuvitella arkeani ilman tietokonetta.

Ilman tietokonetta sokko on kuin rampa ilman käsiä.

Vuosien varrella tietokone on ollut todella suuri apu moneen itsenäiseen te-

kemiseen ja tasa-arvoiseen tekemiseen näkevien maailmassa.

Tilastot ja kuvaajat puhuvat sen puolesta, että kyse on hyvin tärkeästä apuvälineestä. On hyvä muistaa myös se, että kalliillakaan apuvälineellä ei tee mitään, ellei sitä osaa käyttää ja hyödyntää. Mielestäni tietokoneella on niin monia merkityksiä näkövammaisten arjessa, että itse miellän koulutukset eräänlaiseksi ennaltaehkäiseväksi toiminnaksi, koska tietokone on linkki näkevien maailmaan ja yhteiskuntaan. Liitteenä kaikki kohdan 10 vastaukset.

5.1.2 Kyselyssä esiin nousseita ongelmia

Ongelmia kyselyn vastauksista ja vapaasta palautteesta nousi jonkin verran esiin. Kouluttajan kiireisyys ja ajan saamisen hankaluus oli koettu ikäväksi asiaksi. Tässä kohtaa odottavan aika on tietysti aina pitkä, varsinkin kun kyse on apuvälineestä, jota ei voi korvata millään muulla. Uskoisin, että jonkinlainen takuu siitä, että kouluttaja ottaisi yhteyttä esim. viikon kuluessa, toimisi ehkä asiakkaille rauhoittavana toimenpiteenä.

Kyselyiden vastauksista kävi ilmi, että osa asiakkaista haluaisi Windows-pohjaisten käyttöjärjestelmien ja Jaws-ruudunlukuohjelman lisäksi myös muiden ohjelmistojen kurssitusta.

Tämä toive on hyvä, koska markkinoilla on paljon ilmaisiakin ohjelmia, joita on mahdollista käyttää, jos ei esim. saa maksusitoumusasioita heti kohdalleen ja jos apuohjelmien tarve ei ole niin konkreettinen.

Ongelman muodostaa se, että koska resurssit ovat rajalliset, kursseja ei voida alkaa pilkkoa monien ohjelmien ympärille, koska ohjelmia on niin monia kuin käyttäjiäkin. On varmasti järkevää keskittyä perusasioihin kursseilla.

Yhdeksi ongelmaksi nousivat kurssilaisten keskinäiset asiat. On vaikeaa järjestää kursseja siten, että osallistujat olisivat suunnilleenkaan samalla tasolla atk-taidoissa. Valitettavasti joskus voi käydä niin, että kokeneempi koneenkäyttäjä voi tuntea jääneensä jostain paitsi, jos huomion vie sellainen kurssilainen, jolla eivät perusasiat koneenkäytössä ole kunnossa. Tämän vuoksi onkin tärkeää kiinnittää huomiota peruskoulutukseen ja siihen, että uuden tietokoneen saava näkövammaisen saa tarpeeksi koulutusta ja perehdytystä apuvälineensä käyttöön, jotta ei myöhemmin tarvitse enää harjoitella, vaan voi keskittyä muihin kuin perustaitoihin.

Tämä on tärkeää siksikin, että jokainen kurssilainen maksaa osan kurssista itse ja haluaa

saada rahoilleen vastinetta. On totta, että näin pienessä joukossa on hankalaa koota ryhmiä siten, että samalla kurssilla on atk-taidoiltaan suunnilleen samantasoisia osallistujia. Tällaista kurssien kokoamista tehdään jo nykyään, mutta aina se ei valitettavasti ole mahdollista.

Viimeiset vuodet tärkeänä asiana ollut internetin käyttö nousi kyselyssä esille. Internetin käyttöön liittyviä kursseja toivottiin lisää. Tämä on loogista, sillä useat toiminnot siirtyvät vähitellen internetiin, ja niitä vain täytyy oppia käyttämään. Internetissä on paljon sivustoja ja palveluja, joita pitäisi osata käyttää, jotta pystyy itsenäisesti selviytymään ja hoitamaan asioitaan. Internetin käytöstä on tähänkin asti järjestetty täsmäkurseja, kuten esim. facebook-kurssi. Tämä on järkevää, koska silloin jokainen voi valita itselle tärkeitä ja tarpeelliset kurssit.

Kysymyksen nro 10 vapaa sana –vastauksissa nousi monessa kohdassa esiin verkkopankin käyttö. Vastaajat olivat hyvin tyytyväisiä siihen, että tietokone antaa mahdollisuuden hoitaa omia raha-asioitaan. Ne ovat kuitenkin jokaisen henkilökohtaisia asioita, joten niiden hoitaminen avustajan tai tuttavan kanssa on vähintäänkin kiusallista usein jopa molemmille osapuolille.

6 OMA YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tekeminen oli minulle itselleni jonkinlainen matka: hankala, raskas ja kivinen tie. Huomasin hyvin pian aloitettuani, että näkökykyyn liittyvät puutteet nousivat monessa kohtaa esiin. Tässä vaiheessa, viimeistä lukua kirjoittaessa, olen kuitenkin iloinen, sillä haaste on suoritettu. Kiitän myös ”tietokonevanhustani”, sillä sekin kesti tämän haasteen.

Kyselyn tuloksia analysoidessani oli mielenkiintoista huomata, kuinka eri tavalla ihmiset kokivat PPNry:n kurssit tai tietokoneen merkitykselliseksi. Itse ehkä alussa lokeroin ihmisiä, mutta jossakin vaiheessa se oli pakko lopettaa, koska vastaukset olivat hyvin yksilöllisiä.

Yhdistävä tekijä vastaajille ja vastauksille oli se, että kurssit ja tietokone koettiin tärkeiksi ja merkityksellisiksi arjen apuna. Kuten jo aiemmin totesin, minusta tuntuu, että parhaimman kuvan merkityksestä saa lukemalla vastaukset kysymykseen nro 10.

Vastauksista kumpusi myös tietynlainen yritteliäisyys ja kovapäisyys. Vaikka ihmisten tilanteet monessa suhteessa olivat hankalia, he kuitenkin määrätietoisesti halusivat selviytyä arjen haasteista itsenäisesti ja omatoimisesti. Itsenäisyys ja halu hoitaa asioita itse nousivat esiin monessa kohtaa opinnäytetyöni tekemisen varrella.

Aiheen ollessa minulle väistämättä varsin läheinen - sanoisinko arkipäiväinen - oli opinnäytetyön tekeminen hyvin haastavaa. Alussa tuntui, että olin aivan liian lähellä, ja toisaalta aihe oli minulle ennestään liian tuttu. Pohdin sitä, että työn tekeminen itselle tuntemattomasta aiheesta olisi ollut helpompaa ja kevyempää. Asiassa on kaksi puolta; toisaalta tiedän ja ymmärrän asian merkityksen, mutta välissä minun oli pakko ottaa etäisyyttä aiheeseen. Jouduin pakottamaan itseni tarkkailemaan vain tuloksia ja ajattelemaan neutraalisti ilman minkäänlaisia tunnelatauksia tai asenteita. Asian henkilökohtaisuuden takia jouduin tekemään töitä todella paljon. Oma pelko valmistumista kohtaan nosti päätään useassa kohtaa matkan varrella. Työelämään siirtyminen ja turvallisen opiskelijastatuksen menettäminen kieltämättä pelottaa, ja toisaalta kiehtoo.

PPN ry:n tietotekniikkapalvelu on merkityksellinen näkövammaisille, koska moni pieni ongelma ratkeaa jo sillä, kun soittaa kouluttajalle. Kouluttaja kykenee puhelimesta pois sulkemaan useita ongelmia. Samalla mieleeni tunkee ajatus siitä, että PPN ry:n tietotek-

niikkapalvelu on myös äärimmäisen haavoittuva, koska se on niin tärkeä asia kaikille sitä tarvitseville ja varsinainen osaaminen on yhden kouluttajan vastuulla. Näkövammaisten apuvälineet ovat sellaisia, että niihin täytyy olla perehtynyt, ja niiden hallitseminen on aivan oma maailmansa. Oma näkemyksenikin vahvistui matkan varrella, sillä tutkimuksessa esiin nousseet tulokset tukevat sitä, mitä itse ajattelen asiasta. Päätän työni Kalle Könkkölän herättäviin ajatuksiin.

On olemassa joukko ihmisiä, jonka ääntä ei historiassa ole otettu todesta, joka ei ole ollut olemassa subjektina vaan ainoastaan kohteena, jonakin jolle muut tekevät jotakin. Tämä joukko tajuaa olemassaolonsa ja vahvuutensa ja heikkoutensa, saa herätyksen ja lähtee vaatimaan itselleen oikeutta koulutukseen, työhön ja elämisen arvoiseen elämään.
(Könkkölä ja Saraste 2010, 129.)

LÄHTEET

Haarni, I, 2006. Keskenikäistä yhdenvertaisuutta, vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES

Merja Heikkonen, Näkövammaisten Airut, päätoimittaja

Hänninen, R, 2010. Sokkotreffit elämän kanssa. Helsinki: Celia 2010

Kalle Könkkölä & Heini Saraste 1996/ 2010. Huoneekseni tuli maailma.

Määttä, P. 1981. Vammaiset – suuri vähemmistö. Gummerus.

Ojamo, M, 2013. Näkövammarekisteri NKL:n jäsenyhdistysten järjestöpäivät 8-9.3.2013. Yksityinen tiedonanto.

Somerkivi, P. 2000. Väitöskirja, Vammaistutkimusyksikkö Kuopion yliopisto. ”Olen verkon silmässä kala”. Vammaisuus, kuntoutuminen ja selviytyminen sosiaalisen tuen verkostoissa. Helsinki: Valopaino Oy.

Vehmas, S, 2013. Vammaisuus. Gaudeamus

<http://kynnys.fi/vammaistenelama/index.php/tutkimus/tausta-ja-tarve> : luettu 12.3.2013

<http://www.nkl.fi/fi/etusivu/kuntoutus/atk/apuvaline> :luettu 22.2.2013

<http://www.ppnry.net> Pohjois-Pohjanmaan näkövammaiset ry. kotisivu: luettu 2.3.2013

LIITTEET

Liite 1 Kyselyn ohjeistus

Liite 2 Kyselylomake

Liite 3 10. Vapaa sana -vastaukset

Liite 4 Tilasto kursseista PPNry 2011-2012

Liite 5 Pääasiallinen toiminta koulutuksen mukaan

Liite 6 Koulutusastevertailu

OULU / Salla Huhtala 26.04.12 22:00

Kysely liittyen näkövammaisten tietokoneen käyttöön! [1725]

Hei!

Olen sosionomiopiskelija Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulusta, Ylivieskan yksiköstä. Teen opinnäytetyötä aiheesta "Tietotekniikkapalvelun merkitys näkövammaisen arjessa".

Mikäli olet joskus osallistunut Pohjois-Pohjanmaan Näkövammaiset ry:n tietotekniikkapalvelun kursseille tai jos kouluttaja on käynyt vaikka kotonasi, niin olet juuri oikea ihminen vastaamaan kyselyyn!

Toivon saavani paljon vastauksia ja teidän joskus kursseille osallistuneiden kokemuksia aiheesta. Laitan kyselyn viestiin sekä liitteeksi, että tämän aloituskirjeen perään. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Nimi- tai muut tunnistetiedot poistan välittömästi kun saan vastauksenne.

Ohjeita vastaamiseen: Kyselyyn voit vastata siten, että painat vastaa komentoa ctrl + R

Sen jälkeen voit liikkua nuolilla alaspäin kysymyskohtiin. Joukossa on kahdenlaisia kysymyksiä; on sellaisia, joista valitaan oikea vaihtoehto laittamalla X kirjain / merkki valitun vaihtoehdon kohdalle ja sitten on avoimia kysymyksiä, joihin vastataan vapaasti kirjoittaen kysymyksen perään. Kyselyssä on 10 kysymystä.

Kun olet saanut vastauksesi valmiiksi lähetä viesti painalla alt + S tai ctrl+ enter, riippuen siitä kumpaa toimintoa olet tottunut käyttämään.

Kiitokset vastauksista jo näin etukäteen, odotan vastauksianne keskiviikkoon 9.5 2012 mennessä!

Yst. terv. sosionomiopiskelija Salla Huhtala

Kyselylomake

Kysely tietotekniikkapalveluun liittyen. Ohessa on kysymyksiä, joissa on vastausvaihtoehdot alapuolella. Merkkää valitsemasi vaihtoehto x –kirjaimella. Tärkeää on, että valitset vain yhden, mielestäsi kaikkein tärkeimmän vaihtoehdon vaikka listassa olisikin useampi mielestäsi tärkeä vaihtoehto. Lopussa on ”vapaa sana” minne voit kirjoittaa vapaasti ajatuksiasi siitä, mitä tietokone apuvälineenä näkövammaisen arjessa merkitsee juuri sinulle.

1. Sukupuoli

Mies

Nainen

2. Ikä

Alle 18-vuotta

19-28- vuotta

29-37 vuotta

38-46 vuotta

47-55 vuotta

56-64 vuotta

65-73 vuotta

74 vuotta tai sitä vanhempi

3. Mitä teet tällä hetkellä, merkitse oikea vaihtoehto X-kirjaimella. Valitse se vaihtoehto, mistä saat elantosi

Olen eläkkeellä

Opiskelen

Olen töissä

Muu, mikä?

4. Monelleko tietotekniikkapalvelun kurssille olet osallistunut 5:n viime vuoden aikana?

En yhdellekään

En ole osallistunut järjestetyille kursseille, mutta kouluttaja on kouluttanut kotonani

1-2 kurssia

3-4 kurssia

5-6 kurssia

7 kurssia tai sitä enemmän

5. Mitä teet tietokoneella? Valitse se vaihtoehto, mikä sinulle on kaikkein tärkein vaikka tekisitkin useampaa vaihtoehtoa. Viimeiseen kohtaan ”vapaa sana” voit kertoa tarkemmin.

Luen sähköposteja

Luen sanomalehtiä

Tietokone on välttämätön osa ansiotyötäni

Tietokone on välttämätön osa opiskeluissani

Surffailen netissä ja hoidan asioitani (verkkokaupat, verkkopankki tms.)
Päivitän facebookia ja sitä kautta luon uusia tuttavuuksia

6. Missä olet osallistunut kursseille?

Oulussa
Omalla kotipaikkakunnallani maakunnassa
Muualla, missä?

**7. Onko Pohjois-Pohjanmaan Näkövammaiset ry: n tietotekniikkapalvelun kurssi-
tarjonta mielestäsi riittävä?**

Kyllä
Ei

Mikäli vastasit EI, mitä haluaisit lisää?

**8. Millä tavoin kurssit, joihin olet osallistunut ovat vaikuttaneet jokapäiväiseen te-
kemiseen tietokoneesi parissa? Valitse vain yksi, tärkein vaihtoehto**

Olen saanut valtavasti uusia tietoja kursseilta
Ilman kursseja en kykenisi tekemään useaa tärkeää asiaa
Kurssit ovat edistäneet opiskeluani ja työskentelyäni ratkaisevasti
Kurssit ovat edistäneet sosiaalista hyvinvointiani sekä tuoneet minulle uusia ihmissuh-
teita ja ystäviä
Olen ahdistunut siitä kaikesta tiedon määrästä, mitä kursseilla käsitellään.
Jännitän kursseja niin, ettei oppimisesta tule oikein mitään.
Kursseilla ei ole annettavaa minun arkeeni

**9. Mikä mielestäsi on tärkein asia, mitä tietokoneen käyttö näkövammaiselle an-
taa? Valitse vain 1 vaihtoehto.**

Yhteiskuntaan kuuluvuuden tunnetta
Vapauden tehdä omia valintoja
Vapauden asioida itsenäisesti
Mahdollisuuden hankkia itsenäisesti tietoa itselle tärkeistä asioista
Mahdollisuuden yhteydenpitoon
Mahdollisuuden osallistua ja olla itsenäinen
Sosiaaliset suhteet ja facebook

**10. Vapaa sana. Kerro lyhyesti siitä, mikä merkitys tietokoneella ja sen mahdollis-
tamilla asioilla on sinun arkeesi. Mitä asioita olisi mahdotonta tehdä ilman tietokone-
konetta ja jos et näitä asioita pystyisi tekemään, miten se vaikuttaisi sinun arkeesi?
Minkälainen arkesi olisi, jos tietokone ei olisi osa sitä? Mistä asioista jäisit vaille
ilman itsellesi sopivin apuvälinein varustettua tietokonetta?**

Kiitokset vastauksistanne ja hyviä tietokoneen ääressä vietettyjä päiviä toivottaen!

10. Vapaa sana. Kerro lyhyesti siitä, mikä merkitys tietokoneella ja sen mahdollistamilla asioilla on sinun arkeesi. Mitä asioita olisi mahdotonta tehdä ilman tietokonetta ja jos et näitä asioita pystyisi tekemään, miten se vaikuttaisi sinun arkeesi? Minkälainen arkesi olisi, jos tietokone ei olisi osa sitä? Mistä asioista jäisit vaille ilman itsellesi sopivin apuvälinein varustettua tietokonetta.

Suurin osa ajastani menee tietokoneella. Teen litterointitöitä, joista saan lisätuloja sekä sisältöä päiviin. Jos tietokonetta ei olisi, en voisi työskennellä ja lisäänsiot jäisivät pois. Lehtienluku vaikeutuisi. Tiedonsaanti olisi hankalaa. Jotkut ihmissuhteet jäisivät pois. Pankkiasiat ja erilaiset toimistoasioinnit vaikeutuisivat. En osaa kuvitella arkeani ilman tietokonetta.

Ilman tietokonetta sokko on kuin rampa ilman käsiä.

Arki olisi todella tylsä, koska ei voisi lukea lehtiä, eikä kuunnella musiikkia, eikä pitää yhteyttä ystäviin.

Tiedon hankkiminen olisi puutteellista ja pankkiasiat olisi mahdottomia.

En osaa ajatella arkea ilman tietokonetta. Miten hoitaa esim. pankki-asiat ja tiedon saanti ilman näitä laitteita.

Minulle tietokone on näkövammaisena ja etenkin tällaisena täysin sokeana tärkein apuväline. Sen avulla saan tiedon päivän uutisista eri sanomalehdistä, ajantasaisista tietoa aikakauslehdistä, jotka auttavat pysymään monessa asiassa ajan tasalla. Tietokoneen avulla voi selvittää itsenäisesti internetistä tarvitsemiaan yhteystietoja, kuten puhelinnumeroita ja osoitteita. Tietokone on myös muistiinpanoväline erilaisille asioille, jotka ennen piti tallettaa vain nauhoittamalla. Mahdollisuus asioiden tarkasteluun internetissä ja hakukoneiden käyttö on tosin vähentänyt muistiinpanojen tarvetta. Internet on tämän päivän tietosanakirja, jonka käytön tietokone mahdollistaa. Yhteydenpito sähköpostin avulla tuttaviiin ja sukulaisiin on myös tärkeä mahdollisuus. Facebookissa olen pyörähtänyt muutaman viikon ajan, mutta se ei ollut minun juttu. Eräs tärkeimpiä asioita THP:n sivuilla on A- ja E- kirjojen tarjonta, joiden lukemisesta tietokoneella pidän erityisesti. Tietokoneen tärkeyden päivittäisessä elämässä kertoo sekin, että se käynnistetään yleensä heti aamukahvin jälkeen ja suljetaan vasta yöksi ennen nukkumaan menoa. Koneella tulee piipahdettua useita kertoja päivässä ja iltaisen tv:n katselun on jo useamman vuoden korvannut joko E- tai A-kirjojen luku. Toisinaan myös joidenkin aikakauslehtien kuuntelu. Luku tapahtuu minulla pelkästään syntiikan avulla, sillä en omista pistenäyttöä, eikä pisteiden lukutaitokaan ole jouheva. Jos tietokonetta ei olisi, niin tiedonsaanti ympäröivästä maailmasta tapahtuisi pelkästään radion avulla ja se olisi myös lähes ainut viihteen tuoja.

Kuten yllä ruksasin, minulle tietokone avaa ison mahdollisuuden pysyä aktiivisesti ajankohtaisissa tiedoissa ja uutisissa kiinni. Yhteiskunnan ja lähiyhteisön uutiset

päivittyvät jokapäiväisten sanomalehti- ja uutisasioiden avulla. Useamman sanomalehden aamuinen kuuntelu vie n. 2 tuntia lähes säännöllisesti.

Internetin osalta se palvelee erilaisten yhteystietojen etsimisessä, kulutustavaroiden selvittelyissä, detaljoidun tiedon pankkina, mm. wikipedia, aikataulujen ja viranomaispalvelujen ajantasaisena pysyvien tietojen päivityspaikkana, ulkomaisten uutiskanavien kuuntelualustana (parantaa siinä samassa kielitaitoa), musiikin kuuntelun vaivattomana kanavana ja google- kakukone antaa usein viimekätisen vastauksen vaikkapa visaiseen ristisanatehtävän kysymykseen.

Sähköposti on jokapäiväisessä käytössä ystävien ja muiden tahojen yhteydenpidoissa. Sähköpostilla olen keskusteluissa mm. sukulaisten, vanhojen työkavereiden ja muiden tuttavien kanssa. Korvaa minun tapauksessa mm. facebookin ja twitterin tapaiset nykyjärjestelmät, joita en käytä. Sähköposti on monta kertaa osoittautunut mainioksi tavaksi viedä viranomais- ja muita tärkeitä sovittavia asioita eteenpäin. Mitä puolin ja toisin kirjoitetaan, siitä aina näkyy jäljestäpäinkin, milloin sovittiin, mitä sovittiin ja miksi sovittiin. Ja sokealle juttu on heti suoraan arkistoituna. Teen kaikki isommat hankinnat sähköpostilla sovitut asiat varmistaen, mm. kodinkone- ja autokaupat. Myös parasta-aikaa menossa olevissa osto/myynti-asuntokaupoissa välitysliikkeen kanssa tärkeä tieto on sähköpostin kautta.

Tekstinkäsittelyohjelmia olen käyttänyt erilaisten muistioiden, viranomaiskirjeiden jne. laatimiseksi. Lisäksi olen kirjoittanut omaksi ilokseni mm. runotekstejä, joiden laatimisen apuvälineenä puhesyntikkatietokone on mainio väline.

Kaikenkaikkiaan tietokone on useita tunteja keskimäärin käytössä tavalla tai toisella päivän mittaan. Luulenpa, että ilman tällaista apuvälinettä elämä tuntuisi ehkä hyvinkin pitkältä, mutta vähemmän sisällölliseltä monellakin tapaa.

Lehtien luku vaikeaa ja muutenkin vaikeaa.

Käytän kännykkää näihin kyseessä oleviin tehtäviin. Tämä tietokoneen käyttö on lähes marginaalista postien skannaamiseen liittyvää ja asiakirjojen kirjoittamista ja sellaista joihinkin sähköposteihin vastaamista tai omien kirjoittamista, joissa kännykän käyttö on liian hidasta.

Tietokone tai älypuhelin puheohjelmineen on mahdollistanut ”kuulumisen” yhteiskuntaan paremmin.

Ilman näitä tietoteknisiä vempoleitä, jäisin ilman lehtiä (siis lehtien lukemista), kirjojen (oppikirjat myös) lukemista e- tai a-kirjoina, ajatusteni mahdollista levittämistä muillekin, en voisi itse laatia kirjoitelmia tms. hakemuksia, en pystyisi lukemaan (skannaamaan ja kuuntelemaan) viranomaiskirjeitä tai tiliotteita, en voisi vastata tähän ilman toisten apua, en pystyisi kulkemaan ilman ns. minitietokonetta itsenäisesti opaskoiran kanssa oudoissa paikoissa (navigaattori), netin kautta tiedonsaanti olisi mahdotonta itsenäisesti (joskin nytkin se on joskus vaikeaa nettisivujen esteellisyyden takia), opiskelu oli todella vaikeaa ilman tietokonetta jälkeenpäin ajateltuna (miltei sokkona jouduin lähes yli-inhimillisin voimin lukutelevision ääressä istumisen ja lukien

lukioaikana varsinkin kirjoitusvaiheessa lähes ja joskus ylikin 17h/vrk voihan pirskatti, miten se nyt olisi helppoa... Miten helppoa se olisi nykyisin tietotekniikan avulla.

Tietokone on hyvä apuväline näkövammaiselle.

Ilman apuvälineitä asiointi netin kautta ja tekstinkäsittely olisi todella työlästä.

Olen vuodesta 1989 käyttänyt tietokonetta apuvälineineen työnantajan edellyttämänä ja maksamana työvälineenä. Se on ollut osa työn arkea ja sittemmin muodostunut merkittäväksi, hauskaksi ja tärkeäksi välineeksi myös kodin arjessa.

Kun tiedonhallintapalvelujen systemaattinen kurssitus alkoi, tarjonta oli vähäistä. Työssä piti osata paljon, ja ohjelmat muuttuivat jatkuvasti. Silloin piti hakeutua koulutukseen sinne, missä sitä oli tarjolla. Vaikka olen helsinkiläinen, tuolloin tuli kuvioihin muutamia koulutusjaksoja Oulussa silloin, jos siellä omilta jäseniltä oli tilaa.

Noin kymmenen vuotta sitten olen käynyt PPNRY:n tietotekniikkapalvelun kursseilla ja sillä oli silloin erittäin tärkeä merkitys sosiaaliseen aktivoitumiseen. Tuolloin luin ja kirjoitin paljon TPH:n alueille ja kirjoittelin myös runoja ja proosaa.

Sittemmin aina kun olen saanut uuden koneen olen saanut siihen käytön opastusta. Se on uutta konetta käyttöön ottaessa erittäin tärkeää, että voi kotioloissa tottua uuteen koneeseen ja ohjelmiin (en koskaan ole ymmärtänyt sitä, että jotkut lähtevät kartoitukseen Iirikseen).

Tietokone on antanut minulle elämän ja mahdollisuuden kehittää itseäni. Ilman tietokonetta en olisi nyt opiskelija enkä aktiivinen järjestötoimija enkä myöskään pystyisi tekemään tätä työtä, jota nyt tuntityöläisenä teen. Tietokone apuvälineohjelmineen on antanut minulle itsenäisyyttä ja varmuutta.

Vaikuttaisi varmasti siihen, että voisin mahdollisesti olla aika syrjäytynyt tai vähintäänkin aika pienissä piireissä pyörivä.

Minulle tietokone on ehdottoman tärkeä apuväline sekä työssä että vapaa-ajalla. Käytän monipuolisesti eri ohjelmia, blogitan ja hyödynnän muutenkin nettiä.

Sähköposti ja Skype antavat apuja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Tietokoneen avulla myös ahkera kirjojen kuuntelu onnistuu.

Vuosien varrella tietokone on ollut todella suuri apu moneen itsenäiseen tekemiseen ja tasa-arvoiseen tekemiseen näkevien maailmassa.

LIITE 4

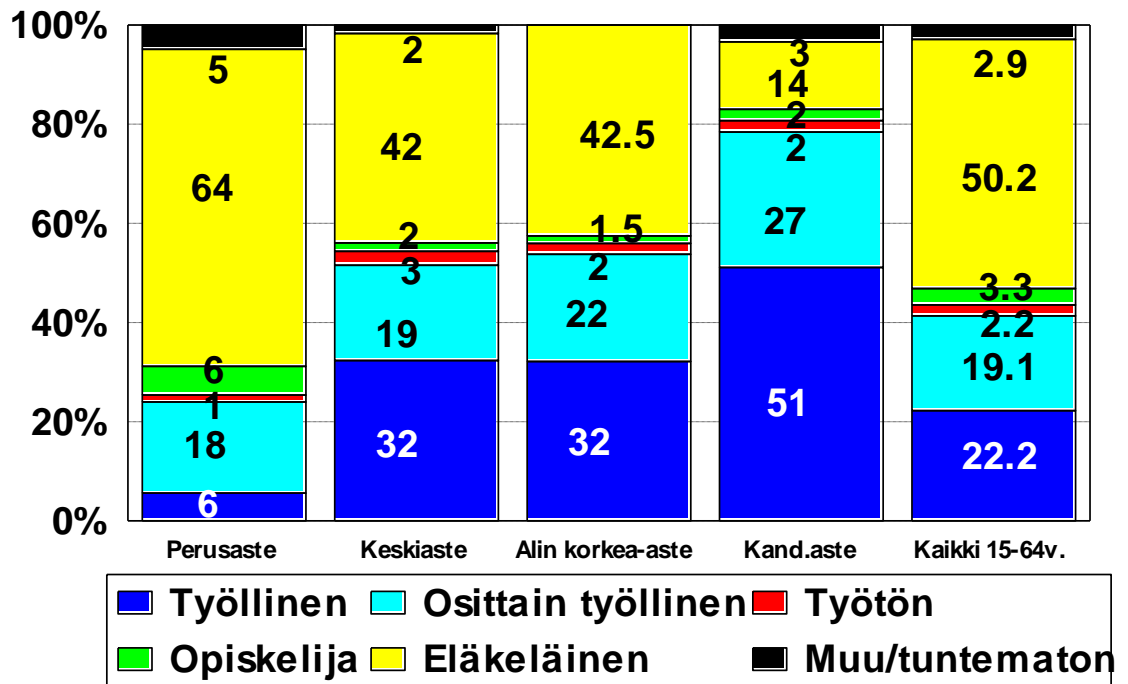
- 1) ICT-kurssit: järjestettyjen kurssien kokonaismäärä. Kurssi on ryhmämuotoista koulutusta
- 2) ICT-kurssipäivät: kuinka monta osallistujaa kävi kaikilla kursseilla yhteensä? Jokainen osallistuminen lasketaan eli jos 1 hlö käynyt 3 kurssilla, tästä tulee 3 osallistumista.
- 3) Henkilökohtaiset ICT-ohjauskäynnit: kuinka monta henkilökohtaista ICT-ohjausta annettiin
- 4) Henkilökohtaiset ICT-ohjaustunnit: ohjaustuntien yhteismäärä.

	2011	2012
1)	26	30
2)	59	63
3)	12	19
4)	72	114

Huom. Meillä kurssit ovat aina pääsääntöisesti 6 tuntisia vielä 2 päiväisiä eli yksi kävijä on laskettu aina molemmille päiville kävijäksi.

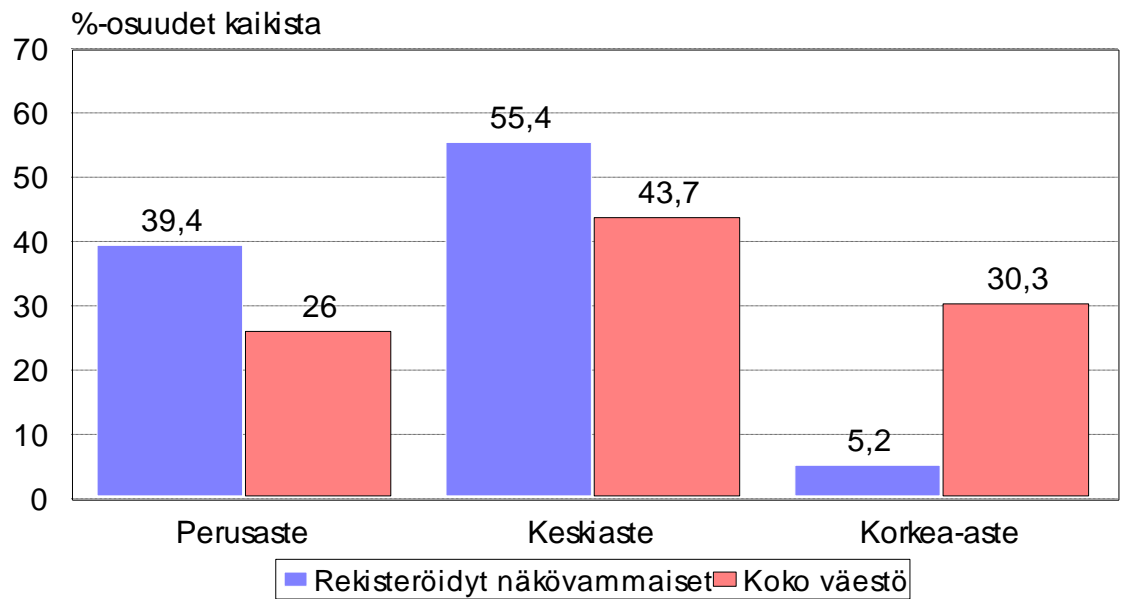
Lisäksi on puhelinohjausta, etäohjausta, palvelukäyntejä, puhelinten (talks) asennuksia, tietokoneen ostoapua ja opiskelijoita käy toimistolla tutustumassa tietoteknillisiin apuvälineisiin ja näkövammaisuuteen

**Pääasiallinen toiminta koulutusasteen mukaan
 Rekisteröidyt työkäiset (15 - 64v) näkövammaiset v 2010
 suhteelliset (%) jakaumat**

Koulutusastevertailu

Rekisteröidyt näkövammaiset ja koko väestö v 2010

Näkövammarekisteri 2013